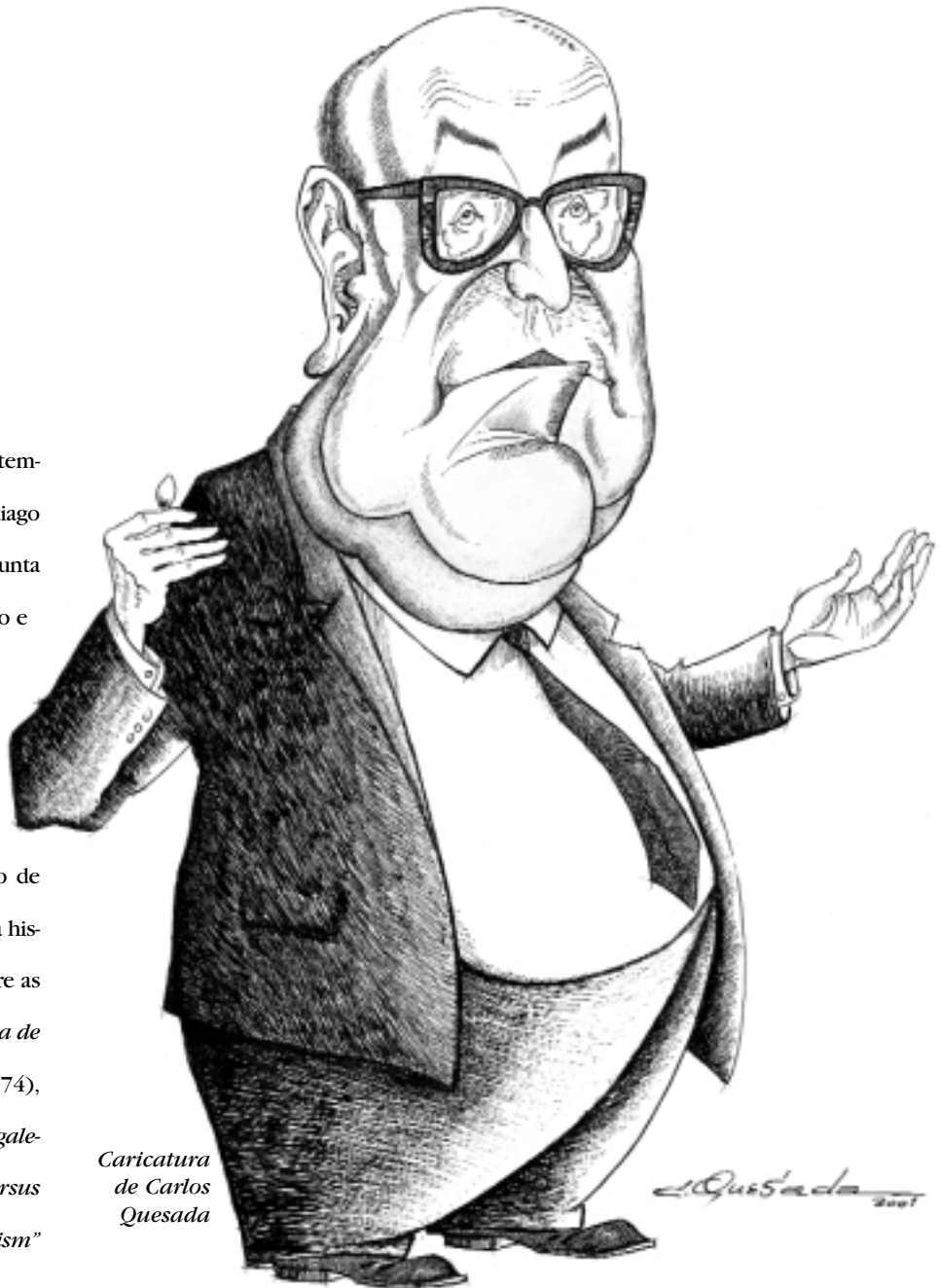

JUSTO BERAMENDI

É catedrático de Historia Contemporánea da Universidade de Santiago de Compostela, presidente da Xunta Rectora do Museo do Pobo Galego e director da sección de pensamento político da Fundación Vicente Risco. Especialista en análise das ideoloxías e na historia dos nacionalismos, dirixe tamén un equipo de investigación adicado ó estudio da historia social da Galicia urbana. Entre as súas publicacións salientan *Miseria de la Economía* (Barcelona, 1974), *Vicente Risco no nacionalismo galego* (Santiago, 1981), *"Ethnos versus Polis? On method and nationalism"* (Santiago, 1994), *O nacionalismo galego* (Vigo, 1995), *"Identity, Ethnicity and State in Spain. 19th and 20th Centuries"* (Londres, 1999) e *La historia política: algunos conceptos básicos* (Santiago, 1999), así como a edición das actas dos congre-

Caricatura
de Carlos
Quesada

sos *Los nacionalismos en la España de la Restauración* (Madrid, 1984), *Castelao* (Santiago, 1989), *Los nacionalismos en la España de la Segunda República* (Madrid, 1991) e

Nationalism in Europe. Past and Present (Santiago, 1994) e das obras de Antonio Losada Diéguez (Vigo, 1985), Ramón Villar Ponte (Sada, 1990) e Luis Peña Novo (Santiago, 1995).

A ACTIVIDADE POLÍTICA DE OTERO PEDRAYO (1918-1936)

Justo Beramendi

Para todos nós Ramón Otero Pedrayo é hoxe un dos grandes nomes dese pequeno grupo de facedores do nacionalismo galego do primeiro tercio do século XX. Porén, a súa plena incorporación a ese labor común foi serodia e veu precedida de moitos anos de desleixo. Pertencente desde o principio ó requintado grupo de mozos ourensáns que logo será o cerne da chamada xeración Nós, Otero amósasenos moi pouco activo entre 1918 e 1925. A experiencia pregaleguista de *La Centuria. Revista neosófica* (1917-1918) é froito da iniciativa e da asociación de Vicente Risco e Arturo Noguerol, e a aportación de Otero redúcese a dous artigos ideolóxicamente insubstanciais nos

*que critica a esclerotizada cultura oficial desde o displicente outeiro dunha autoatribuída superioridade.*¹

Cando Antonio Losada proselitiza ó grupo para as Irmandades da Fala, Otero ingresa cos demais no movemento, e por iso o 15 de decembro de 1917 atopámolo na estación de Monforte, xunto con Losada, Risco e Noguerol, saudando a chegada de Cambó a Galicia. En xaneiro e febreiro de 1918 participa na campaña electoral a prol da candidatura rexionalista de Luis Porteiro no distrito de Celanova e mesmo escribe algún artigo na prensa local con tal motivo.² Pero o fracaso dese intento,

1. "La confesión del hombre culto", nº 2, xullo 1917, pp. 6-8; e "Cartas espontáneas", nº 3, p. 6.

2. "Acción Regionalista", *La Región*, 13-I-1918.

Don Ramón,
Losada Diéguez,
Cuevillas e Risco.

unido ó seu destino de catedrático en Santander, arrecefe a súa inicial ferventía tardorrexionalista até o punto de que o seu nome non figura nin entre os asistentes nin entre os adberidos á I Asemblea Nacionalista de Lugo en novembro dese ano, ficando así fóra do acto no que foi nado o nacionalismo galego propiamente dito. E aínda que no ano seguinte adbírese desde Santander á II Asemblea, tida en Santiago, a súa militancia

nacionalista é menos que tépeda nese período, malia o seu retorno definitivo a Ourense.

Hai disto probas de abondo. Por exemplo, a súa sinatura non aparecerá en A Nosa Terra até 1924³, e aínda que é membro do equipo de redacción de Nós desde o seu primeiro número en 1920 e se fará cargo da constitución da sociedade do mesmo nome en 1922, só publica alí catro artigos entre 1920 e 1923, en contraste coas súas frecuentes colaboracións a partir de 1925 e sobre todo nos anos trinta.

Caricatura de
Losada Diéguez
por Castelao.

E no estrictamente político é peor. Otero non está presente en ningunha das actividades da Irmandade ou da Mocidade Galeguista de Ourense, nin aparece nas actas das reunións até 1922, nin por suposto figura entre os que asumen responsabilidades no seu Consello Directivo. Isto provoca en Risco alporizados desafogos na súa correspondencia con Antonio Losada, a quen di na súa carta de 30 de xaneiro de 1921, co gallo da preparación da III Asemblea de Vigo: "O Otero virá á Asambreira, pero nin dá conferencia...nin cree en nada. Hoxe tivemos unha conversa esconsoladora". E meses despois, o 10 de novembro, escribe noutra carta ó mesmo destinatario: "Nin Peña Novo nin Ramón Otero son galeguistas, sobre todo iste derradeiro. Faguetos moi mal en andalo compricando en cousas que non lle van nin lle veñen, que lle teñen sen coidado e das que eu lle coñezo qu'está desexando qu'o deixemos ceibe. Il é da pandilla do canalla do Noriega e do asqueroso do Fiscal. O seu galeguismo redúcese a protexer a ise escravo

3. "O feito das roínas", A Nosa Terra, nº 196, 1-1924, p. 10.

noxento [Noriega] ó que nos tivemos a debilidade de editar un libro pra que ande falando mal de nós (...) O Noguero! non s'ocupa do asunto; o Fl. Cuevillas algunha vez condescendeu a rubir as escaleiras do sitio⁴. O Ramón Otero endexamais poden conseguir qu'elí puxese os pés”.

E aínda que no outono de 1923 Risco xa fala del como dun militante activo da Delegación de Ourense da Irmandade Nazionalista Galega, nada da escisión habida na IV Asemblea de Monforte en marzo de 1922, este cambio de actitude non chega de momento para facer esquecer a súa preguiza anterior; polo que Risco, Conselleiro Supremo da ING, non lle confía ningún posto directivo na nova organización, ó contrario do que fai con Antonio Losada, Arturo Noguero!, Florentino Cuevillas, Roberto Blanco Torres e Alfonso Vázquez Monxardín, que son os integrantes do seu “gobierno”.

En realidade, o Otero que nos interesa, o Otero ideólogo e líder político do nacionalismo, agroma nos anos de represión da Dictadura de Primo de Rivera, cando o noso home tiña xa perto de coarenta anos e o nacionalismo galego andaba moi esfarelado.. Dado que noutro artigo desta revista se aborda a súa dimensión ideolóxica,⁵ nas liñas que seguen describirei só o seu papel como dirixente político.

A partir de 1925, e á parte das súas obras como literato, crítico, xeógrafo e historiador; Otero publicará un número crecente de escritos político-ideolóxicos en Nós, A Nosa Terra, Galicia e El Pueblo Gallego, actividade que chega

Antón Fraguas.

Villar Ponte.

rá a producir entre 1928 e 1936 unha auténtica ferverza de folletos, libros e sobre todo artigos nesas mesmas publicacións periódicas (agás o xornal Galicia, que finou vítima da dictadura en 1926) e máis noutras como Céltega de Buenos Aires, Heraldo de Galicia de Ourense, Logos de Pontevedra, etc. Deste xeito, Otero, morto Losada en 1929, pasa a ser, xunto con Risco, o principal voceiro do nacionalismo galego ideolóxicamente tradicionalista. E como tal desenvolve desde 1928 unha intensa actividade política, que contrasta coa súa apatía de anos atrás, actividade que pon

4. Risco refírese aquí ó novo local da Mocidade Galeguista de Ourense.

5. Aspecto este que xa tratei brevemente en Justo G. Beramendi, “O nacionalismo de Otero Pedrayo”, A Nosa Terra, Extra nº 8, 1987, pp. 57-63.

Casares Quiroga caricaturizado por Castelao.

lealmente ó servizo dos dous obxectivos maiores que tiña daquela **todo** o nacionalismo galego, fose democrático ou tradicionalista: a reunificación e reorganización do movemento como forza política independente, e a consecución do máximo nivel posible de autogoberno e de reconstrucción cultural e nacional para Galicia.

Nesta liña, vémolos asumindo xa un papel protagonista no intento clandestino de reagrupamento que ten lugar en Santiago entre decembro de 1928 e xaneiro de 1929, e que coñecemos grazas a unha carta súa ó xa moi enfermo Antonio Losada. Á primeira xuntanza, tida na casa de Camilo Díaz na rúa das Hortas, asisten representantes de Coruña, Ourense (Risco, Cuevillas e Otero) e Santiago (Pedret Casado, Camilo Díaz,

Antonio Fraguas e Ramón Martínez López), que acordan fundar “unha organización nacionalista pura, sen parlamentarismo, nin regramentos, o máis segreda, rápida e eficaz posible”. Otero redacta un programa -que non chegou a nós- en vena risquiá a xulgarmos pola carta, e é elixido provisoriamente “cabezaleiro supremo”. Pero este embrión organizativo non dá sinais de vida cara fóra en ningún momento, nin volve a ser mencionado na correspondencia posterior a marzo dese ano.

En setembro de 1929, cando boa parte dos irmandiños coruñeses, encabezados por Antón Villar Ponte, deciden embarcarse con Santiago Casares Quiroga e os seus na aventura republicano-autonomista da ORGA, Otero é un dos que máis se opón a esluir o nacionalismo dese xeito. Como manifesta a Ramón Villar Ponte na súa carta de 17 de xaneiro seguinte, “pol’o menos os máis dos nosos debemos ficar formando un núcleo nacionalista pra nós, rexionalista ou autonomista pra fóra (pol’o d’agora) con simpatía á Rp mais sin tomala desde logo por fito”. E consecuentemente con este plantexamento céntrase con Risco no labor de neutralizar tal desviación e reorganizar independentemente o nacionalismo. Con tal fin ámbolos dous organizan a convocatoria da VI Asemblea das Irmandades, que tivo lugar na Coruña os días 26 e 27 de abril de 1930, e na que se acordou a reconstitución de tódolos grupos locais que fose posible e máis a creación dun partido autonomista galego. Isto último non se fixo finalmente porque o grupo da Coruña, o máis numeroso e mellor organizado daquela, seguía a ver máis posibilidades políticas na ORGA, coa que non rompe o seu compromiso.

Malia esta defección, os demais nacionalistas de esquerda, centro e dereita non renuncian a dotar ó nacionalismo dunha organización propia nun momento histórico tan decisivo. O 11 de maio reconstitúese a Mocidade Galeguista de Ourense. Ese mesmo mes, Castelao propón que o vindeiro 25 de xullo se funde o que, en verbas de Salvador Cabeza de León, sería “un partido autonomista galego, sen calificativos doutro xeito e sen estrépitos: unha cousa seria, un núcleo onde xuntemos, non moita xente, pero sí escolleita”.

Desde o verán de 1930 a descomposición da monarquía era evidente. A sinatura do Pacto de San Sebastián en agosto, no que o único representante de forzas galegas foi Casares Quiroga pola ORGA-FRG, acelerou aínda máis as tomas de posición de cara a unha posible saída republicana e puxo de manifesto a urxencia de cumprir o acordo da VI Asemblea. En vista das insuperables dificultades para reunificar efectivamente os grupos nacionalistas de toda Galicia, o de Ourense, dirixido por Otero -pois Risco estaba de viaxe de estudos en Alemania- decide coordinar alomenos ós da “Galicia sul” sen impor de momento unha disciplina propiamente partidaria á que, polo que di Otero na súa correspondencia, non estaban aínda moi dispostos moitos deles. Por iso, o 29 de agosto, no decurso dunha xuntanza en Mondariz á que acuden os dirixentes de Ourense, Pontevedra e Vigo, acórdase simplemente unha alianza para a acción común. Froito deste acordo é a fundación do Grupo Autonomista Galego de Vigo, liderado por Valentín Paz Andrade, e algo despois a creación do Partido Galeguista de Pontevedra (Castelao, Bóveda, Pedro Basanta) e de Labor Galeguista de Pontevedra (Filgueira Valverde). Estes grupos, xunto coa reconstituída Irmandade Galeguista de Ourense e as súas filiais na provincia (Allariz, Valdeorras e outras menores) forman unha sorte de eixo Ourense-Pontevedra-Vigo que barre as dúas provincias durante eses meses cunha intensa campaña de mítins a cargo dun equipo común de oradores no que salientan Otero Pedrayo, Castelao e Paz Andrade.

A campaña é exclusivamente nacionalista e ten por obxecto pulsar a receptividade da opinión pública a esta opción. O mítin máis sonado foi o celebrado o Día de Galicia no Teatro García Barbón de Vigo. Os resultados da campaña foron mellores do esperado e así o di Otero nas súas cartas, nas que se amosa entusiasmado pola acollida do público tanto en Vigo como en Caldas e outras vilas de Pontevedra e Ourense e prevé un porvir optimista para o nacionalismo se no outono volven á carga e aproveitan ese pulo para medrar organizadamente.

Logo destas calas alentadoras, e sen descuidar o traballo de propaganda e organización, os diri-

Filgueira Valverde.

xentes nacionalistas -entre eles Otero- asinan o 25 de setembro de 1930 o Compromiso de Barrantes con republicanos e agrarios. Este pacto era de natureza moi diferente á fundación da ORGA ou ó anterior pacto de Lestrove, do que nacera a Federación Republicana Gallega, pois agora non implicaba fusión orgánica de ningún tipo e por ende tampouco cesións programáticas. Simplemente fixaba os obxectivos comúns polos que os asinantes se declaraban dispostos a loitar: a cooficialidade do galego, a “liberación de la tierra y la dignificación social del campesino”, e a eliminación do caciquismo, do centralismo e de calquera “régimen político que no emane de la soberanía popular”, en obvia alusión a la monarquía.

Nos meses que preceden ás eleccións municipais de 12 de abril de 1931, todo o nacionalismo galego, de dereitas ou de esquerdas, “puro” ou non, aposta abertamente pola República, por entender, como xa explicara Risco un ano antes en *El problema político de Galicia*, que esta forma de réxime era a máis axeitada para atender as reivindicacións autonomistas. En consecuencia, o grupo de Ourense publica o 1º de abril o manifesto fundacional do Partido Nazonalista Republicán d’Ourense, do que as sesións constitutivas teñen lugar os días 15 e 16 con participación dos delegados das numerosas agrupacións locais que se formaran na provincia nos meses anteriores. Otero Pedrayo é elixido presidente do novo partido, co que toma definitivamente o relevo de Risco como primeiro líder político do galeguismo ourensán.

O PNRO consideraba “a República Federal como a forma de goberno máis axeitada pra lograren as arelas mínimas do nacionalismo galego”. Pero, fóra do punto concreto da forma republicano-federal do réxime a implantar, afirma a súa total falta de identidade cos programas de calquera dos partidos republicanos existentes en España e en Galicia, polo que os seus militantes non poderán “ingresar en ningunha organización republicana, nen aceptar xefatura nen dirección allea ás organizacións nacionalistas das que son afiliados, salvo o cumprimento dos compromisos concretos”. Xa que logo, desde a súa primeira presentación en sociedade, o PNRO deixa moi claros os límites da súa convivencia coas forzas non nacionalistas. E

Basilio Losada,
debuxo de Castelao.

no día seguinte ó da proclamación da República, o novo partido fai público un programa de oito puntos, que é unha síntese do ideario nacionalista de sempre, adaptado ás novas circunstancias.

Perante a proximidade das eleccións para constituir un parlamento no que se decidiría nada menos que a natureza de novo Estado español, o eixo Ourense-Pontevedra-Vigo reanuda a súa actividade con anovados azos. O domingo 26 de abril celébrase na Alameda de Ourense o primeiro mítin do PNRO, no que fala Otero xunto

a Risco, Leuter Gonzáles Salgado, Castelao e Paz Andrade. E no serán dese mesmo día, nun verdadeiro maratón político, Otero, Castelao e Paz Andrade volven a reclamar unha República Federal no Teatro García Barbón de Vigo. O 3 de maio repítase a experiencia en Pontevedra, A Estrada e Cambados.

Convocadas as eleccións, o PNRO considera que, malia a rede provincial que ten montada, o enfrontamento cunha Alianza Republicana encabezada nada menos que por Basilio Álvarez facía aconsellable acudir ós comicios en coalición coa Federación Republicana Gallega e co Partido Radical Socialista. Os termos da coalición son unha aplicación fiel do Compromiso de Barrantes, como demonstra o contido da campaña conxunta, destinada a levar ó Parlamento de Madrid deputados galegos partidarios dunha solución federal. Otero chega a dicir nun mítin: “Se a República vai cumprir cos

seus ideais, ten que ser federal. Pra que seña unha república centralista como a francesa, non necesitamos república”.

Da candidatura da coalición formaban parte Otero e Risco. O primeiro foi elixido deputado con 35.443 votos, o mellor resultado da súa candidatura e o terceiro da provincia, detrás dos candidatos da Alianza Luis Fábrega (41.327 votos) e Basilio Álvarez (38.420 votos). Risco, no duodécimo lugar (19.615 votos) non logrou escano.

Deste xeito, Otero será até finais de 1933, xunto con Castelao que sae elixido por Pontevedra, un dos dous deputados que o nacionalismo galego coloca en Madrid, e o único de tendencia católico-conservadora. Na súa condición de deputado participará en decembro na fundación do Partido Galeguista e será membro do seu primeiro Consello Executivo.

*Como representante de **todo** o nacionalismo galego no Congreso, Otero presenta e defende en setembro de 1931 varias enmendas o texto da ponencia constitucional nun inútil intento de facer realidade o obxectivo da República Federal, agora abandonado pola maioría dos seus anteriores partidarios. E en maio de 1932, seguindo as instrucións do seu partido, intenta, tamén sen éxito, que o proxecto de lei de Reforma Agraria teña en conta as peculiaridades de Galicia e non só as das terras do latifundio. Por último, en maio de 1933, no marco da campaña do Partido Galeguista a prol da rápida convocatoria do referéndum do Estatuto de Autonomía, fai a coñecida interpelación reivindicadora dos dereitos nacionais de Galicia, xunto con Castelao e Suárez Picallo.*

Pero no seo do galeguismo, Otero é, nos anos trinta, un dos principais persoeiros do sector católico-tradicionista. Ó servizo desta causa non dubida incluso en adiantar diñeiro propio para que El Heraldo de Galicia, o semanario ourensán voceiro desa tendencia, puidese saír puntualmente tódolos luns, como comprobamos nos seus papeis.

Desde abril de 1931, sectores minoritarios da Igrexa galega, perante a inminente definición da República como Estado laico, intenta, con Otero

Risco por Castelao.

como interlocutor principal, que o nacionalismo galego se convirte en forza auxiliar na súa loita por conservar o maior grao posible de confesionalidade nas institucións e de influencia na sociedade. Aí están para probalo as cartas de Ricardo Beade en outubro de 1931 felicitandoo pola súa “franca y entera confesión de fe católica en el Parlamento, por su ilustrada y viril defensa de los fueros de la atávica conciencia religiosa española, ultrajada hasta el escarnio por una Cámara incapacitada por su sectarismo para entender lo que es la Constitución política de una nación”. Ou a do coengo de Santiago Valentín Villanueva no mesmo sentido, e sobre todo a de Manuel García García, crego compostelano que lle comunica o 25 de abril, a só once días da proclamación da República, a existencia dun grupo de sacerdotes mozos, dirixidos por Paulino Pedret Casado, “que temos ganas de seguir traballando en col da terra, reconecendo

Alexandre Bóveda.

en vostede a persoa que ten que dirixir o movemento". E acto seguido plantexa a cuestión das relacións entre catolicismo e nacionalismo: "Eu creio que non deberan prescindir-lo [catolicismo], inda mirando as cousas galegamente, pois é unha forza que lle podía axudar moito (...) ;Cantos por non poñer bandeira da República a poñerán galega!" E logo de poñer ós vascos como exemplo a imitar, advertía: "Hoxe, a meu parecer, fan falta masas, non chegan os intelectuáis como hasta eiquí".

Pero dotar de masas á dereita galeguista e católica pasaba necesariamente por unha ofensiva ideolóxica sen concesións contra o liberalismo e o marxismo, ós que había que presentar, non só como pecaminosos á vella usanza, senón tamén e máis aínda como antigalegos. Otero

emprende ese labor nos anos trinta, se ben mentres é deputado, e como tal representante de todo o partido, modera moito a súa actividade neste sentido. Con todo, secunda a Risco e a outros na campaña para que o Partido Galeguista non acepte a constitución republicana por laica e esquerdista, e asina con eles o 25 de outubro de 1931 a primeira aldrabada pública desa campaña, a Afirmación católica dun grupo de nacionalistas, amplamente difundida na prensa do país.

Pero a dinámica política deses anos fai que a maioría do nacionalismo galego non vaia por ese camiño, senón máis ben polo contrario. Por iso, xa en maio de 1933, Otero considera a posibilidade de formar unha organización separada do PG, como di na súa carta do día 5 a Ramón Villar Ponte: "Pol'o de hoxe non será conveniente, mais co tempo é cousa fondal a formazón dun partido galeguista católico, desde logo arredado de todo canto siñifique dereita no sentido hespañol".

Por iso opónse a calquera alianza do PG con forzas de esquerda ou simplemente cos republicanos laicos e democráticos, e na asemblea extraordinaria que ten lugar en Santiago o 21 de outubro de 1933 para decidir a política de alianzas nas eleccións de novembro, apoia a postura de Risco, partidario de que o nacionalismo concorra en solitario, único xeito de impediren ese achegamento ó centro-esquerda. Daquela as teses illacionistas da dereita triunfan por última vez no seo do nacionalismo.

Otero foi o único candidato que presentou o PG pola provincia de Ourense. E malia a campaña conservadora e confesional que fai, fracasa, pero non só porque non saise elixido (tampouco sairon os outros candidatos nacionalistas nas demais provincias) senón porque, mentres o PG conseguiu un gran avance en votos na Coruña (61.772) e resistiu ben a embestida das dereitas en Pontevedra (32.325 votos) cunha mensaxe democrática e republicana que o situou por riba do PSOE nas dúas provincias, en cambio en Ourense perdeu case a metade dos votos obtidos en 1931, retrocedendo ate só 19.208.

E así, Otero deixou de ser deputado en Madrid e recuperou a liberdade para defender as súas posturas dentro do nacionalismo. Por outra parte, os resultados de novembro afondaron as diferencias entre uns e outros. Os gobernos radical-cedistas paralizaron o proceso estatutario. Isto, unido á represión antigaleguista que desencadearon despois dos sucesos de outubro de 1934, levou á dirección do PG ó convencemento de que a autonomía de Galicia só sería posible mediante unha alianza coas esquerdas que fose quen de desprazar as dereitas españolas do poder. Os primeiros pasos nesa dirección foron as conversas coa Izquierda Republicana de Azaña.

Otero, como Risco e Filgueira, seguían a opoñerse a esa saída. O enfrontamento aberto chegou na IV Asemblea do PG (Santiago, 20-21 de abril de 1935). Alí, Otero presentou, en nome dunha minoría do Grupo Galeguista de Ourense, a proposta de que o PG se declarase incompatible con toda ideoloxía ou práctica marxista, non se adberise á doutrina da intanxibilidade da Constitución e se amosase partidario da exclusión do laicismo como condición da Galicia futura, “mantendo así o espírito tradicional do galeguismo”. A finalidade política desta proposta, que a Asemblea rexeitou, era obviamente bloquear a alianza coas esquerdas.

Durante a súa intervención, Otero manifestara que, en calquera caso, acataría a decisión da Asemblea, observaría a disciplina do partido e ficaría nel tentanto de convencer das súas ideas ós demais. E, ó contrario que Filgueira (que se escindiu uns días despois ó frente dun reducido grupo de militantes para formar a Dereita Galeguista de Pontevedra) e que Risco (que faría o mesmo pouco antes das eleccións de febreiro de 1936 para non formar parte do Frente Popular), Otero ficou no partido, o que lle valeu o respecto de todos.

*Pero era inevitable que perdese protagonismo, porque continuaba opoñéndose públicamente, mediante artigos en *El Heraldo de Galicia* e *A**

Nosa Terra, á liña oficial do PG e á súa ulterior entrada no Frente Popular. Como era lóxico, non figurou nas súas candidaturas. Neses meses que precederon á Guerra Civil limitouse a seguir defendendo as súas ideas por entender que o “liberalismo uniformista, de lóxica afrancesada, racionalista e ao remate positivista” tiña unha concepción da cultura que non podía ser “sustantiva da galegitude e do galeguismo”, e estaba aproveitando o seu apoio político á autonomía de Galicia para favorecer a penetración da “política e a cultura oficial da República, laica e positivista (...) inspirada e arrempuxada pl’o sentido marxista”.⁶ Verbo deste último, Otero, na súa polémica con Víctor Casas sobre o pleito dereitas-esquerdas no seo do galeguismo, reconece que o nacionalismo ten a obriga de loitar polo melloramento económico do pobo galego, pero -engade- xamais ó precio de seguir un camiño que o leve “á praza roxa de Moscú” ou “á friaxe racionalista da loxia”, pois o marxismo e as súas derivacións, en canto “doutrina filosófica, ética, económica e nacionalista (...) siñifica o contrario do ser inmorrante de Galicia. E si se quer asesinar a Galicia en galego, pior. Despoixa do crime, o aldraxe”.⁷

Estas diverxencias non lle impediron participar activa e lealmente na campaña do referéndum do Estatuto e compartir a ledicia do triunfo do 28 de xuño de 1936. Leducia que durou moi pouco. Xusto até o 18 de xullo. Despois, nos tráxicos días da brutal represión dos militares e falanxistas alzados contra a República, o distanciamento que mantivera respecto do Frente Popular, o seu probado conservadurismo e as boas relacións coa xerarquía eclesiástica salváronlle a vida. Pero non se librou do expediente de responsabilidades políticas que se saldou separándoo da súa cátedra. Otero entrou así no ostracismo, en compañía daqueles compañeiros que, coma el, sobreviviron baixo a dictadura sen necesidade de traicionarse a si mesmos.

6. “Formas de desgaleguización”, *El Pueblo Gallego*, 25-VI-1936. Na mesma liña, “Desgaleguización”, *A Nosa Terra*, nº 408, 3-IV-1936.

7. “Sobor de unha Preocupación e de moitas despreocupacións”, *A Nosa Terra*, nº 410, 17-IV-1936.